

ТАҚРИЗИ

муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Раҷабзода Маҳмадулло дар мавзӯи **«Таҳқиқоти педагогӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: таҳлили квалиметрии вазъ, мушкилот ва дурнамои рушд»**, ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.01 – Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот пешниҳод шудааст.

Илм дар Ҷумҳурии Тоҷикистони соҳибистиклол низ мақоми баландеро касб кардааст, вале азбаски таҳқиқу баррасиҳо дар риштаҳои ҷудогонаи илмӣ дар кишвари мо дар марҳилаи ташаккул ва таҳаввулот қарор доранд, баъзе падидаҳо барои илми муосири тоҷик ҳамчун раванди тоза муаррифӣ мешаванд. Ба ин навгониҳо, аз ҷумла, мафҳумҳои илмсанҷӣ, квалитология ва квалиметрия ва илмҳои ба онҳо алоқамандро дохил кардан мумкин аст. Бо боварии комил метавон гуфт, ки таҳқиқу баррасии амиқи ин падидаҳо истифодаи васеътари онҳоро дар ояндаи илми педагогикаи тоҷик имконпазир хоҳад кард. Бахусус, имрӯз таҳқиқоти диссертатсионӣ ҳамчун воситаи муҳимми рушди таҳқиқоти бунёдӣ ва амалии педагогӣ мақоми махсусро касб кардааст, ки муаллифи диссертатсия масъалаҳои мубрами педагогикаи миллиро дар мавзӯи **«Таҳқиқоти педагогӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: таҳлили квалиметрии вазъ, мушкилот ва дурнамои рушд»** аз дидгоҳи квалиметрия ҳамчун усули босамари таҳқиқи илмҳои педагогӣ арзёбии намудааст.

Мутобикати диссертатсия ба ихтисосҳо ва самтҳои илм, ки аз рӯи онҳо диссертатсия ба ҳимоя пешниҳод шудааст

Муҳтавои таҳқиқоти диссертатсионии Раҷабзода Маҳмадулло, ки дар он таҳлили квалиметрии вазъ, мушкилот ва дурнамои рушди таҳқиқоти педагогӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба анҷом расонида шудааст, ба шиносномаи ихтисоси 13.00.01 – Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот ҷиҳати дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои педагогӣ мутобикат менамояд.

Мубрамияти таҳқиқоти диссертатсионӣ.

Муҳиммияти мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионии мазкур дар он зоҳир мегардид, ки зарурати воқеӣ ҷиҳати беҳтар намудани сатҳу сифати таҳқиқоти илмӣ-педагогӣ дар Тоҷикистон, таҳияи заминаи кофӣ методологӣ, назариявӣ ва иттилоотӣ ҷиҳати минбаъд анҷом додани таҳқиқоти босифату самаранок, илова бар ин, муҳиммияти коркарди мавзӯи мавриди назар аз зарурати мушаххасгардонии тартиб, меъёру нишондиҳандаҳои квалиметрӣ, коркарди матритсаҳои таҳлили квалиметрии натиҷаҳои таҳқиқоти педагогӣ, арзёбии сатҳу сифати онҳо ва умуман, таҳқиқ гардидани мавзӯи мазкур дар илми милли ба миён омадааст.

Дарачаи навгонии натиҷаҳои дар диссертатсия бадастомада ва нуктаҳои илмие, ки барои ҳимоя пешниҳод мешаванд.

Муаллифи диссертатсия бори нахуст таҳқиқоти педагогии олимони тоҷикро дар даврони истиқлоли давлатӣ аз нигоҳи квалиметрӣ ҳамаҷониба мавриди омӯзиш, таҳқиқ ва таҳлили амиқи илмӣ қарор додааст. Зимни санҷиши моҳияти таҳқиқоти дар доираи мавзуи диссертатсионӣ анҷомёфта амал ва нуктаҳои нави зерин роҳандозӣ шудаанд: ба доираи илмии педагогикаи миллӣ ворид намудани мафҳум ва истилоҳоти муосири илмӣ оид ба квалиметрия; татбиқ ва рушди квалиметрия дар соҳаи педагогикаи ватанӣ; коркарди меъёрҳо, нишондиҳандаҳо ва индикаторҳои мушаххаси эмпирӣ арзёбии экспертии дастовардҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ дар соҳаи илмҳои педагогӣ, аз ҷумла матритсаи таҳлили квалиметрии диссертатсия; таҳия ва озмоиши амалии методикаи муаллифӣ арзёбии сифати таҳқиқоти илмӣ оид ба илмҳои педагогӣ.

Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаҳо ва тавсияҳо дар диссертатсия зикршуда.

Дар натиҷаи омӯзиши диссертатсия эътимоднокӣ ва асоснокии нуктаҳои асосӣ ва натиҷаҳои таҳқиқот чунин муайян карда шудааст, ки бо муҳолифат надоштани интиҳоби равишҳои методологӣ, репрезентативӣ будани интиҳоби матн таҳқиқоти монографӣ, диссертатсияҳо, авторефератҳо ва тақриз ба онҳо, инчунин, гуногунрангӣ ва ба ҳам мувофиқат кардани истифодаи методҳои назариявӣ ва амалии таҳқиқот, аз ҷумла таҳлили квалиметрӣ, муайян мегардад. Боэътимодии нуктаҳои асосие, ки ба ҳимоя пешниҳод гардидаанд, тавассути муқоисаи далелу рӯйдодҳо, машварат ва муҳокимаи ҳамаҷониба бо мутахассисону коршиносони соҳаи таҳқиқ озмуда шудааст.

Аҳамияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия бо нишон додани тавсияҳо оид ба истифодаи онҳо

Аҳамияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии диссертатсияи тақризшаванда дар он зоҳир мегардад, ки аз ҷониби диссертант методологияи педагогикаи муосири миллӣ дар заминаи истифодаи дастовардҳои илмии квалиметрия такмил ёфта, низоми мафҳумии он бо истилоҳоти тозаи илмӣ таъмин ва ҷиҳати рушди минбаъдаи илмҳои педагогӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон консепсияи аз нигоҳи илмӣ асоснок таҳия ва пешниҳод гардидааст. Ба аспирантону унвонҷӯён, докторантон аз рӯи ихтисоси соҳаи илмҳои педагогӣ барои таҳлили раванд ва натиҷаҳои таҳқиқот тавсияҳо дода шуда, сатҳи заҳматталабии раванди арзёбии сифати таҳқиқоти илмӣ-педагогӣ, аз ҷумла, таҳқиқоти диссертатсионӣ коҳиш дода мешавад.

Маводи таҳқиқоти анҷомёфта дар фаъолияти амалии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии равиши омӯзгорӣ, инчунин, муассисаҳои илмӣ-таҳқиқотии самти педагогӣ метавонанд татбиқ гарданд. Ҳамзамон, нуктаҳо ва натиҷаҳои диссертатсия дар фаъолияти шӯбаҳои омодакунии кадрҳои илмӣ ва илмӣ-педагогии муассисаҳои таҳсилоти олии касбии ҷумҳурӣ ва пажӯҳишгоҳҳои илмӣ-таҳқиқотии соҳавӣ метавонанд мавриди истифода қарор дода шаванд.

Диссертатсияи мазкур аз муқаддима, чор боби матни асосӣ, хулоса бо натиҷагирӣ назариявӣ, хулоса ва тавсияҳои амалӣ оид ба истифодаи натиҷаҳои асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ ва рӯйхати адабиёт иборат аст.

Боби якуми диссертатсия «**Асосҳои назариявӣ-методологии таҳқиқоти педагогӣ ва арзёбии он**» ном гирифта, асосҳои назариявӣ-методологии таҳқиқоти педагогӣ ва арзёбии он, моҳияти таҳқиқоти педагогӣ, методология, методҳои муосир ва масъалаҳои мубрами он, таҳқиқоти диссертатсионӣ ҳамчун воситаи муҳимми рушди таҳқиқоти бунёдӣ ва амалии педагогӣ фарогир аст.

Таъкид гардидааст, ки мақсади ниҳии квалиметрия коркард ва такмилдиҳии методикаҳое мебошад, ки тавассути онҳо арзёбии сифати объекти мушаххас ва дараҷаи ҷавобгӯ будани он ба талаботи ҷомеа ё шахс дақиқ карда мешавад. Ҳамзамон, ҷойгоҳи квалиметрияро дар таҳқиқоти илмҳои педагогикӣ ва заминаҳои таърихӣ ташаккул ва рушди пажӯҳишҳо дар ин самтро ба таври муфасссал мавриди таҳлилу баррасӣ қарор дода, муаллифи диссертатсия ба хулосае расидааст, ки квалиметрия метавонад дар арзёбии таҳқиқоти педагогии анҷомдодашуда мушкilotу норасоӣҳоро пайдо намуда, барои дурнамои рушди навҳои гуногун таҳқиқот дар ин соҳа нақши назаррасро ба анҷом расонад.

Дар боби дуюми диссертатсия – «**Квалиметрияи таҳқиқоти педагогии ниҳодҳои илмӣ-таҳқиқотии Тоҷикистон**» муаллиф таърихи ташаккул ва рушди низомии таҳқиқоти педагогӣ дар Тоҷикистон ва таҳлили квалиметрии он, таҳлили квалиметрии фаъолияти Академияи таҳсилоти Тоҷикистон ва зерсохтори он дар самти таҳқиқи проблемаҳои умумипедагогӣ ва дидактикӣ, инчунин, квалиметрияи таҳқиқоти мавзӯии масъалаҳои муосири педагогӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон арзёбӣ менамояд, ки илм ҳамчун инъикоси назариявии воқеият дар кишвари мо тавассути муҳаққиқони алоҳида, гурӯҳи муҳаққиқон, ки дар асоси мақсаду ҳадафҳои яхелаи илмӣ муттаҳид гаштаанд, инчунин, аз ҷониби ниҳодҳои гуногуни илмӣ-таҳқиқотӣ, ки онҳоро давлат ва мақомоти он таъсис доданд, рушду такомул меёбад. Барои рушди илмҳои педагогӣ дар Тоҷикистон ибтидо аз даврони шуравӣ то имрӯз маҳз ниҳодҳои илмӣ-таҳқиқотии давлатӣ нақши бузургро ба иҷро расонидаанд, ки миёни онҳо Академияи таҳсилоти Тоҷикистон, зерсохтори он - Пажӯҳишгоҳи рушди маориф ба номи Абдурахмони Ҷомии Академияи таҳсилоти Тоҷикистон ва пешгомҳои онҳо, яъне сохторҳои дар гузашта ба ҷои онҳо фаъолиятнамударо махсус қайд кардан зарур аст.

Ба ҳайси таҳқиқоти мавзӯӣ ва самтҳои асосии баррасиҳои илмӣ дар соҳаи педагогика бошад, ниҳодҳои илмӣ-таҳқиқотӣ ва муҳаққиқони алоҳида, қабл аз ҳама, ба таҳсилоти фарогир, педагогикаи ибтикорот, педагогикаи фарҳанг, педагогикаи умумӣ ва касбӣ, педагогикаи муқоисавӣ, фарҳанги таълими ҳамагонӣ, инунин, аҳаммияти истифодаи мероси педагогии ниёгон дар раванди таълиму тарбия тавачҷуҳ зоҳир кардаанд.

Дар педагогикаи муосир яке аз проблемаҳои асосии методологӣ ин баланд бардоштани сифати таҳқиқоти илмӣ ва ба роҳ мондани арзёбии воқеии натиҷаҳои он ба шумор меравад. Аз ин рӯ, барои расидан ба ин мақсад дар боби 3-юми диссертатсия «**Квалиметрияи таҳқиқоти педагогии**

диссертационии дар даври истиқлоли давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» ва зербобҳои он таҳлили квалитетии фаъолияти шӯроҳои диссертационии Донишгоҳи давлатии омӯзгорӣ Тоҷикистон ба номи Садриддин Айни, Академияи таҳсилоти Тоҷикистон ва Шӯрои диссертационии ватании назди Пажӯҳишгоҳи рушди маориф ба номи Абдурахмони Ҷомии Академияи таҳсилоти Тоҷикистон сурат гирифтааст.

Муаллифи диссертатсия таъкид менамояд, ки натиҷагирӣ воқеии вазъият ва инкишофи захираҳои неруи илмӣ низоми муассисаҳои илмӣ-таҳқиқотӣ ё субъекти алоҳидаи он, аз ҷумла, шӯроҳои диссертационии назди онҳо низ бояд дар заминаи истифода аз усулҳои муосири квалитетӣ роҳандозӣ гардад. Ин боиси мушаххас намудани ҷанбаҳои сифатӣ шуморавии на танҳо фаъолияти шӯрои ҷудогонаи диссертационӣ, балки таҳқиқоти алоҳида ва муҳаққиқи он мегардад. Аз ҷониби дигар, омӯзиши раванҷҳои объективӣ, ки дар соҳаи маориф ва илмҳои педагогӣ ба вуқӯ меоянд, барои аз байн бурдани як қатор мушкilotи дорои характери методологӣ, муҳимтар аз ҳама, коркарди дастгоҳи квалитетии иттилоотӣ гуногунҷанба оид ба натиҷаи таҳқиқоти илмӣ-педагогӣ ва воситаҳои ин навъи фаъолият, ошкор намудани тамоюлоти рушди захираҳои неруи илмӣ низоми илмҳои педагогӣ ва маориф мегардад.

Ҳадафи таҳқиқоти квалитетӣ, ки зимни таҳлили фаъолияти шӯроҳои диссертационии назди муассисаҳои таълимӣ ва илмӣ-таҳқиқотӣ педагогӣ анҷом дода шудааст, ин инъикоси объективонаи вазъи инкишофи самти илмӣ, арзёбии муҳимияти он, имкониятҳои эҳтимолӣ, қонунҳои ташаккули манбаъҳои иттилоотӣ ва паҳннамоеи ғояҳои илмӣ дар соҳаи илмҳои педагогӣ мебошад.

Тасвири манзараи илмӣ олами таҳқиқоти педагогӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки низоми томи тасаввуротро дар бораи ҳосиятҳо ва қонуниятҳои куллии воқеияти педагогӣ фаро мегирад, бе тасаввурот дар бораи ояндаи он наметавонад, ки мукамал бошад. Аз ин рӯ, дар натиҷаи ҷамъбасту синтези ақидаҳои гуногун ва бо таъкид ба принсипҳои бунёдии илм муайян сохтани дурнамои рушди таҳқиқоти педагогӣ аз масъалаҳои ҳеле мубрам ба ҳисоб меравад.

Бо ин мақсад, дар боби чоруми диссертатсия **«Дурнамои рушди таҳқиқоти педагогӣ дар Тоҷикистони соҳибистиклол»** диссертант кӯшиш кардааст, ки ташаккули низоми миллии тарбияи кадрҳои илмиро ҳамчун марҳилаи сифатан нави рушди илмҳои педагогӣ ва тавсеаи ҳамкорӣҳои байналмилалӣ ҳамчун омилҳои рушди таҳқиқоти педагогӣ дар Тоҷикистони соҳибистиклол аз таҳлилу баррасии квалитетӣ гузаронида, самтҳои афзалиятноки рушди таҳқиқоти педагогиро дар кишвар дақиқ созад.

Муаллиф қайд менамояд, ки дар кишвар як қатор омилҳои ба назар мерасиданд, ки барои расидан ба истиқлолияти комили илмӣ фарҳангӣ монеа эҷод менамуданд. Масалан, соли 2013 аз ҷониби Комиссияи олии аттестатсионии Федератсияи Россия аз шумораи умумии 50 Шӯрои амалкунанда оид ба дифои рисолаҳои илмӣ номзадӣ ва докторӣ якбора фаъолияти 38 Шӯроҳои диссертационӣ боздошта шуд, ки дар натиҷа

муҳаққиқони кишварамон аз имконияти ҳимояи рисолаҳои илмӣ хеш маҳрум гардиданд.

Дар натиҷа оғози фаъолияти Муассисаи давлатии «Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон» барои олимону муҳаққиқони тоҷик ширкати бевоситаву мустақими онҳоро дар баробари соҳиб шудан ба арзишгузориҳои миллӣ дар кишвари худ ва дарёфти дараҷаҳои илмӣ дар доираи меъёрҳои милливу байналмилалӣ имкони иштирок дар тарғиби натиҷаҳои таҳқиқоти рисолавӣ, ба мақсади истифодаи васеи онҳо барои ҳалли масъалаҳои мубрами иқтисодӣ ва иҷтимоӣ, ширкати фаъолона дар ҳамкориҳои байналмилалӣ дар соҳаи аттестатсияи кормандони илмӣ ва илмию педагогӣ ва ҳамчунин имкони ширкат дар баррасии баҳодихӣ ва экспертизаи лоиҳаҳо ва барномаҳои илмӣ ва илмию техниро ба даст оварданд. Ба андешаи муаллифи диссертатсия, дар шароити имрӯз серҳаракатӣ ва ҷандирии низоми ҳамкориҳои байналмилалӣ марказҳо ва муассисаҳои илмӣ, ҳамчунин фаъолияти Муассисаи давлатии «Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон» дар шаклҳои рушди мунтазам ва дар лаҳзаҳои зарурӣ тағйирёбанда зоҳир мегардад.

Наشري натиҷаҳои диссертатсия дар маҷаллаи тақризшаванда.

Муаллиф нуктаҳои асосӣ, хулоса ва тавсияҳои таҳқиқоти диссертатсионӣ хешро дар 6 монография ва 41 мақолаи илмӣ, аз ҷумла 21 мақола дар маҷаллаҳои тақризшавандаи КОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таъб расонидааст.

Натиҷаҳои таҳқиқот, ки дар диссертатсия инъикос ёфтаанд, бо иштироки бевоситаи муаллиф ба даст омадаанд, албатта дар оянда ҳамчун дастури илмӣ-методӣ барои омӯзиш ва таҳқиқи илмҳои педагогӣ дар ҷумҳурӣ аз назари квалиметрия мусоидат хоҳад кард.

Дар баробари дастовардҳои муҳимми илмӣ дар таҳқиқоти диссертатсионӣ камбудиву норасоӣҳо ҷузъӣ ҳам мушоҳида мегардад:

1. Муаллифи диссертатсия дар раванди таҳқиқи боби 1-и зербанди 2 «Таҳқиқоти диссертатсионӣ ҳамчун воситаи муҳимми рушди таҳқиқоти бунёди ва амалии педагогӣ» бештар ба асару мақолаҳои муҳаққиқони рус таъя намуда, ба осори педагогии олимони ватанӣ камтар тавачҷуҳ зоҳир намудааст.

2. Масъалаҳои муосири педагогӣ хеле зиёд ва гуногунҷанба буда, дар боби 2-и зербоби 3 «Таҳлили квалиметрии таҳқиқоти масъалаҳои муосири педагогӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» мавзӯҳо ва самтҳои таҳсилоти фарогир, педагогикаи ибтикорот, мероси педагогии ниёгон, педагогикаи фарҳанг, педагогикаи умумӣ ва касбӣ, педагогикаи муқоисавӣ, педагогикаи ҳамгиро, истилоҳоти педагогӣ бештар таҳқиқ ва ёдовар шуданд. Миёни мавзӯҳо ва самтҳои дар боло зикршуда таҳсилоти фарогир ва истилоҳоти педагогӣ мақоми аввалиндарачаро соҳиб аст. Лекин ба соҳаи муносибати босалоҳият ба таълим таҳқиқ анҷом дода нашудааст.

3. Муаллиф дар саҳифаи 90-95 диссертатсия дар замиинаи «Дастурамали баҳогузориҳои маҷмӯӣ ба фаъолияти илмӣ-таҳқиқотии кафедраҳо ва ҳайати профессорону омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон» (қарори мушовараи Вазорати маориф ва илми

Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 29.06. 2016, №9/41) рейтинги илмӣ кафедра ва муассисаи илмӣ-таҳқиқотиро ҷадвалҳои №4, 5 арзёбӣ карда, тавсияҳои судманд низ пешниҳод намудааст. Ба андешаи мо оид ба фаъолияти кафедраҳои таҳассусӣ муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ таҳқиқоти алоҳидае бахшида мешуд.

Дар маҷмӯъ, эродҳои қайдшуда арзиши илмӣ таҳқиқотро кам накарда, ба натиҷаи асосии назариявӣ ва амалии диссертатсия таъсир намерасонанд. Диссертатсияи тақризшаванда кори мустақилонаи илмӣ-классификатсионӣ буда, аз ҷониби муаллиф дар сатҳи баланди илмӣ иҷро карда шудааст. Натиҷаҳои нави илмӣ, ки дисертант ба даст овардааст барои ҳалли вазифаҳои муҳим таҳқиқотҳои илмӣ - педагогӣ ва амалии педагогикаи ватанӣ созгор аст.

Хулосаи ҷамъбасти.

Ҳамин тавр, диссертатсияи Раҷабзода Маҳмадулло дар мавзӯи «Таҳқиқоти педагогӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: таҳлили квалиметрии вазъ, мушкилот ва дурнамои рушд» яке аз падидаи нав, самти мубрами илмӣ-таҳқиқотии дар педагогикаи муосири ватанӣ маҳсуб меёбад. Диссертатсия ба забони равони давлатӣ - илмӣ навишта шуда, аз ҷиҳати мухтаво, мақсаду вазифа аҳаммияти илмӣю амалӣ, хулосаву тавсияҳои арзишманд илмӣ асоснок мебошад. Автореферат мазмуну мундариҷаи диссертатсияро ба таври кофӣ фаро мегирад. Монографияҳо ва мақолаҳои илмӣ интишоршудаи дисертант низ мухтавои асосии таҳқиқоти диссертатсиониро инъикос мекунанд.

Хулоса, диссертатсияи Раҷабзода Маҳмадулло «Таҳқиқоти педагогӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: таҳлили квалиметрии вазъ, мушкилот ва дурнамои рушд», ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.01 – Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот пешниҳод шудааст, ба талаботи “Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ”, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30-юми июни соли 2021, таҳти №267 тасдиқ шудааст, ҷавобгӯӣ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ доктори илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.01 – Педагогикаи умумӣ, таърихи педагогика ва таҳсилот мебошад.

Муқарризи расмӣ:

доктори илмҳои педагогӣ,

профессори кафедраи забони олмонии

Донишгоҳи давлатии омӯзгорӣ Тоҷикистон ба номи

Садриддин Айни

Сайфуллоев Хайрулло Габдуллаевич

Имзои Х.Г. Сайфуллоев-ро тасдиқ мекунам

Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои

маҳсуси ДДОТ ба номи С. Айни

«11» октябри соли 2025

Мустафзода Абдукарим

Нишонӣ: 734003, шаҳри Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 121

Телефон: +992(37) 224-13-83; сомона: www.tgpu.tj, E-mail: info@tgpu.tj